

Szűrt fényben**Burger Barna: Fejvagyírás – 92 íróportré**

„Szépségénél fogva a fény a legalkalmasabb elhíttetni velünk a valóságot” – egy Vető János-idézet, mindenekelőtt. A valóság tehát nem egyszerűen adva van, azt el kell hinnünk.

Második estémet töltöm ezzel a könyvvel (volt előtte két fél délután is, de ki számolja?!) – előveszem, kinyitom a FORTE-papírok csomagolására emlékeztető kartondobozt, benne a fekete műanyag tasak, nehogy a papír fényt kaphasson, ha avatatlan kezek az előhívó labor kellemes félhomályától távol, az erős fényben nyitnák fel a dobozt. Óvatosan kicsomagolom a könyvet, a vastag műanyagban erős szaga lesz a könyvnek, fekete borítójának textúrája is a fotópapír-élményt erősíti. Éppen olyan, ahogyan azon török meg a fény, vagy mint a hosszanti metszetű deszkalapok erezete. Ami kint még egyben, az itt külön, három szóban, közvetlen a név mögött, apró ezüst betűkkel – fej vagy írás. Egy, az íráshoz képest hatalmas 9-es szárának ütközik, mellette egy ugyanakkora kettős, ennek szárából a 'magyar író portréja' szavak indulnak útjukra, de még a borító vége előtt megtorpannak – szépen, akkurátusan, szegélyt hagyva, ahogy kell, nem kifutó képről van szó, megvannak a keretek. Ezeken belül vannak aztán a képek és a szövegek.

Az adott keretekről tehát ne vitatkozzunk. Volt száz felkért magyar író, kilencvenhatról készült fénykép, végül kilencvenketten kerültek a kötetbe. Hogy az a nyolc író, aki kimaradt, ki volt, s miért maradt ki; hogy a kilencvenkettő, aki bekerült, miért került be, miért nem más került be, miért nem került be még több, miért van ennyi fiatal, ennyi öreg, ennyi nő, ennyi férfi, ennyi fekete háttér, ennyi világos háttér, ennyi hosszú bemutatkozó írás, ennyi rövid bemutatkozó írás – felesleges kérdések. Nézzük azt, ami van. Jó, hogy van. Nem csak, mert van mit nézni, tehát nem unatkozunk; hanem úgy önmagában, unaloműzés nélkül is: jó. Ne mondjuk: szép. Ne emlegessük a szép és jó összeolvadásának görög eszményét és végképp ne emlegessük Kantot. Lapozzunk inkább bele.

„Szépségénél fogva a fény a legalkalmasabb elhíttetni velünk a valóságot” – egy Vető János-idézet, mindenekelőtt. A valóság tehát nem egyszerűen adva van, azt el kell hinnünk. Van itt tehát egy létező, meg egy másik, amelyik előbbiről tudomást kell szerezzen, s ezt nem képes másként, csak a hit által megszerezni, mely hithez a fény segít hozzá – profán evangélium? Miért is kellene elhinnünk a valóságot? Mi az, tulajdonképpen? Fények és árnyékok sajátos játéka a lapokon, vagy valami a fényeken és árnyékokon túl? Melyik elismeréséhez kell több hit, az előbbihez, vagy az utóbbihoz? Mennyire azonos ez a kérdés a forma és a tartalom viszonyának kérdésével egy-egy írásban?

Játékra hív a könyv, már az idézettel is – aztán az egymás után betűrendben sorjázó kilencvenkét portréval és bemutatkozó szöveggel is. Ösvényeket világít meg egy-egy fénypászma, s ha elindulunk rajtuk, akár hihetünk is benne, a helyes úton járunk, de

ha más pászmát választunk vezérfonalunkul, más ösvényeken tapasztalhatjuk meg ugyanezt. Bújócskát játszik velünk a fény, a könyv, a valóság. Elhiteti, hogy létezik.

„Miután a képek elkészültek, mindenkitől azt kértem, hogy írjon vagy adjon egy olyan szövegrészt a képe mellé, melyet jellemzőnek vagy ide illőnek gondol” – írja az utószóban Burger Barna. Karátson Gábor önajánlójában azt írja, az előtt kellett megírnia ezt a szöveget, hogy látta volna a képet. Ha mindenkinek ez előtt kellett volna a szöveget megírnia, különösen szép huszárvágással oldaná fel e csomót Szabó Magda dicsérete: „Szívből sajnálom, hogy e kép alkotóművésztét nem ismerhettem meg hamarabb, s nem szembesülhettem művészete itt látható eredményével: az ő titka, hogy a külső mögött, hogy tudta megtalálni a maga titkait szigorúan őrző embert, aki lettem, s aki szép művészetének gyakorlati igazolását itt köszöni meg neki”. Tolnai Ottó pedig, rá jellemzően, történetet teremt a történebből: eloldja a valóságtól azt is, ami oda kötődhetne, hogy aztán visszafűzze az eloldottat a valóságosba; hogy van-e kép vagy nincsen, derüljön ki, s maradjon homályban; akkor is, ha épp látjuk a képet.

Vagy Bartis Attila fényképe: ő nem választott maga mellé jellemző idézetet. Nincs, ami a képnél jobban jellemezné? Fényképészként ennyivel jobban hinne a kép erejében? Vagy még nem írta meg azt a részletet, amely megfelelően jellemezné? Vagy csupán a név erejében bízott? Vagy ennyire nem érdekelte? Sötétben ülő, unottnak is tűnhető arc, a félhomályban gomolyoghatnak a kérdések, s történeteket rajzolhatnak köré – tetszés szerint. S hogy ezek a történetek milyen viszonyban állnak a valósággal? Réz Pál az alábbi mondattal jellemzi a helyzetet és önmagát: „Azért szeretem a fényképeket, mert bármilyen jók is, nem tudják felfedezni, felfedni a titkaimat. Bármilyen kitűnő a legújabb, még ez sem.”

Három fényképész szerepel a könyvben: kettő, akit fotóznak, s kettő, aki fotózik; Nádas Péter maga is egy, a képről, a képmásról szóló idézetet választott a róla készült kép mellé jellemző részletként, s lefotózta a fotóst is – vélhetően saját gombosszegi háza kertjében, ahol őt fotózta Burger Barna, kezében kétaknás kamerájával, mögötte a körtefa. Idézete, mintha Pilinszkyre is reflektálna: mindaz szent, ami megtörtént s mindaz botrány, ami megtörténhetett, meglehet, nem csak határhelyzetekben van így.

Vannak telitalálatnak tűnő önjellemzések – Bächer Iváné, Hubay Miklóse, Határ Győzőé –, vannak kiértelt és megdolgozott ars poeticák – Darvasi Lászlóé –, vannak hanyagul, csuklóból tökéletesre odavetettek – Kovács András Ferencé –, vagy az eddigi életműből kimetszett, mégis abszolút jellemző részletek – **Eörsi Istváné**, Nádasdy Ádámé, Parti Nagy Lajosé, Peer Krisztiáné. Vannak tökéletesen jól ülő poénok, melyek inkább bon mot-nak, mint önjellemzésnek tűnnek, annak viszont tökéletesek – Marno Jánosé – vagy bon mot-k, melyek önjellemzésnek is hihetőek – Podmaniczky Szilárdé, Polcz Alaine-é. Vannak olyan választások, melyeket nehéz elfogadni, ám elfogadhatatlanságukban sosem csupán a szerzőről, de az olvasóról (most rólam) is szólnak – Szócs Gézáé vagy Rába Györgyé. A szövegek tipográfiája is sokat adhat hozzá az értelmezéshez: különösen eltalálnak tűnik Bodor Ádám vagy Esterházy Péter idézetének tipográfiája.

És akkor a képekről pedig még nem is beszéltem. Nézegetem őket szűrt fény mellett. Aztán beteszem a vastag fekete műanyagzsákba, s visszateszem a dobozba – annyi

fényt kapjon, amennyi kirajzolja a kontúrokat, de nem tesz minden nyilvánvalóvá. A szolarizáció a pozitívból is negatívot csinálna, s saját tapasztalatból tudom, jobb a saját tapasztalat.

Györe Gabriella